

OJCOWIE ŻYWI
20

KS. MAREK STAROWIEYSKI

ZAPYTAJ ZWIERZĄT, POUCZĄ

czyli opowiadania
wczesnochrześcijańskich pisarzy
o zwierzętach

Wydawnictwo WAM ■ Księża Jezuici
Kraków 2014

WSTĘP

1. Zwierzęta w świetle Biblii¹

Stworzenie i upadek

Podstawowym zadaniem Biblii jest przekazanie treści religijnych, jednak jest ona także dziełem artystycznym wysokiej klasy. Stąd, mówiąc o Biblii, omówimy religijną treść nauki o zwierzętach, a następnie jej wartość artystyczną.

Jeżeli cały świat starożytny żył w bliskości z naturą, to w szczególności dotyczy to ludu Biblii – zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu. Izraelici byli ludem pasterskim, w życiu którego takie zwierzęta, jak owca czy wielbłąd – podstawowe źródło utrzymania, ale także drapieżniki, jak lew, pantera czy hiena, i w końcu inne zwierzęta, jak gazy, dzikie osły czy dzikie psactwo, stanowiły po prostu jego środowisko, w którym on żył i pracował. Z tego więc wynikał szacunek dla zwierząt domowych i lęk wobec potężnych drapieżników, stanowiących zagrożenie nie tylko dla ludzi, ale i dla stad będących podstawą ludzkiej egzystencji. Temu otaczającemu światu przyrody wiara Izraela nadała sens religijny – są to dzieła Boże. I dlatego też ta ciągła obecność zwierząt w życiu ludu Izraela w sposób logiczny odbija się w jego świętych księgach, a później pojawia

¹ Dużo materiału oraz dokładne umiejscowienia tekstów biblijnych podają artykuły w: *Słowniku teologii biblijnej*, X. Léon-Dufour, Poznań 1973, szczególnie zaś: *Zwierzęta* (1148-1150), *Baranek Boży* (63-65), *Bestia i bestie* (65-67) i inne. Dalszą literaturę na temat zwierząt w Biblii zob. w Bibliografii. W tekście podajemy tylko wyjątkowo odnośniki biblijne, aby nie utrudniać Czytelnikom lektury.

się w literaturze patrystycznej, przenikniętej obrazami, porównaniami i alegoriami wziętymi zarówno z otaczającego świata zwierząt, jak i z Biblii. Cała zaś literatura patrystyczna jest przeniknięta Biblią i, jak ktoś powiedział, jest jednym wielkim komentarzem do Biblii.

Te zaś obrazy i symbole, zrozumiałe dla zwyczajnego Izraelity, a następnie dla pierwszych chrześcijan, stanowiące ich codzienny świat, są częstokroć zupełnie niezrozumiałe dla nas, którzy oglądamy lwa, panterę czy gazelę tylko zza krat w ogrodzie zoologicznym; oni zaś spotykali je na co dzień. A więc poznanie świata biblijnej zoologii służy także do lepszego zrozumienia Biblii. Ale nie tylko, bo jak zobaczymy, teksty patrystyczne podane w następnych rozdziałach staną się zaledwie częściowo zrozumiałe bez zapoznania się ze światem biblijnym, z którego wyrosły. Stąd na początku tomu ten obszerny wybór tekstów biblijnych.

Biblię otwiera wspólny hymn o stworzeniu świata i upadku człowieka zawarty w pierwszych trzech rozdziałach *Księgi Rodzaju*. Te rozdziały podajemy tu w całości, bo one stanowią klucz do zrozumienia roli zwierząt w Biblii.

Bóg sam stworzył wszystko, cały świat materialny, a więc także zwierzęta i człowieka – zaś stworzenie człowieka jest ostatnim etapem Jego twórczego procesu. Stwarzający Bóg wyznaczył w tym świecie szczególną rolę zarówno człowiekowi, jak i zwierzętom; obie strony miały współżyć harmonijnie w Raju. Bóg widział, że całe stworzenie jest dobre: te słowa powtarzają się po każdej strofie hymnu, niezależnie od tego, czy chodzi o ziemię, ciała niebieskie, zwierzęta czy człowieka. Bóg stwarza zarówno człowieka, jak i zwierzęta z mułu i prochu ziemi, jednakże jest też ich koniec – śmierć fizyczna i rozkład ciała. Całe swoje stworzenie Bóg otacza opieką i rozlewa na nie swoją łaskę.

Zwierzęta, stworzone przez Boga jako istoty dobre, podobnie jak człowiek zostały stworzone z prochu ziemi, co podkre-

śla mocno jego solidarność z całym światem, szczególnie zaś ze światem zwierzęcym. Ale mimo tych podobieństw Bóg wyraźnie stwierdza, że człowiek, który ma rosnać i rozmnażać się, ma także panować nad nimi wszystkimi: nad rybami morskimi, nad ptakami powietrza, nad bydłem i wszystkimi zwierzętami pełzającymi na ziemi, a więc nad całym stworzeniem, a równocześnie żyć z nim w harmonii i dzielić jego los; ale i one mają dzielić jego los. Człowiek też nadaje im imiona, co znaczy w języku biblijnym, że ma nad nimi władzę.

Jeśli więc w tych rozdziałach mocno podkreślono element wspólny człowieka i zwierząt, to nie mniej silnie podkreślono, zarówno tu, jak i w innych miejscach, różnicę między człowiekiem i zwierzętami, wyższość człowieka i jego panowanie nad nimi. Człowiek jednak pośród nich nie znalazł dla siebie partnerki – tak więc Bóg stworzył kobietę, Ewę. Tylko człowiek otrzymał technienie życia, zwierzęta zaś jedynie zostały nazwane istotą żywą. Powstaje więc w Raju wspólnota przyrody, której zdecydowanym panem jest człowiek, ale też on jest za nią odpowiedzialny i z nią solidarny, co bardzo silnie podkreśla Pismo. To panowanie jednak nie jest absolutne – nie pozwala człowiekowi tknąć krwi, która, wedle Żydów, była siedzibą życia.

Ta harmonia świata została zakłócona przez grzech człowieka: szatan, przybierając postać węża, namówił do niego Ewę, a ta Adama. Człowiek, który w Raju dzieli szczęście z całym światem stworzonym, przez grzech powoduje nieszczęście i katastrofę całego stworzenia. Z grzechem bowiem na świat wszedł nieporządek, burzący rajską harmonię świata ludzi, zwierząt i całej przyrody. Tak więc gdy człowiek, wzgardziwszy prawem Bożym i złamawszy je, zostaje wygnany z Raju, jego los dzieli całe stworzenie. Ziemia, cudowny ogród Edenu, poczęła wydawać osty i ciernie, a człowiek musiał zdobywać pożywienie i odzienie w pocie czoła, żyjąc w ciągłym zagrożeniu ze strony

dzikich zwierząt, całe zaś stworzenie *jęczy i wzdycha w bólach rodzenia, oczekując objawienia się Synów Bożych*².

Jednak całe stworzenie nie tylko wraz z człowiekiem cierpi po grzechu, ale także wraz z człowiekiem oczekuje przywrócenia mu pewnego rodzaju godności nadanej przez Stworzyciela³. Nie zapominajmy też, że Jezus, przygotowując się do rozpoczęcia swej działalności, spędził na pustyni pośród dzikich zwierząt czterdzieści dni i czterdzieści nocy, jakby wyrażając swoją solidarność ze światem przez Boga stworzonym.

Gdy grzeszna ludzkość miała zginąć w wodach potopu, zwierzęta wchodzą wraz z ludźmi do arki, aby zostać ocalone, a po opadnięciu wód kruk i gołąb zwiastują koniec Bożej kary. Po potopie Bóg, zawierając przymierze z człowiekiem, zawarł je również z *wszelką istotą żywą, która jest z wami, z ptactwem, ze zwierzętami domowymi i polnymi, jakie są przy was, składając ofiarę dziękczynną ze zwierząt*⁴. Dopiero po potopie człowiek otrzymuje pozwolenie spożywania mięsa zwierząt; przedtem miał się żywić tylko pokarmem roślinnym.

Takie były wspaniałe początki świata, który miał być miejscem harmonijnego współżycia człowieka i zwierząt, i takie były wydarzenia tragiczne dla człowieka i dla jego młodszych braci – zwierząt, skutki grzechu pierwszych ludzi, panów stworzonego świata.

Zwierzęta – towarzysze drogi człowieka

Zwierzęta będą solidarnie towarzyszyły człowiekowi na jego drodze życia: przez nie Bóg wyraża swoją wolę, poucza ludzi, ale i karze, a wszystko to jest wyrażone w pięknych obrazach na kartach Biblii.

² Rz 8, 19nn.

³ Rz 9, 23.

⁴ Rdz 9, 9n.